

ВПРАВИ ТА МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Хімія

Методичні рекомендації і особливості предмету

Формування соціальної та громадянської компетентності на уроках хімії дає змогу учням: дізнатися про власні права, реалізувати та відстоювати їх, зокрема, як виробника та споживача продукції хімічної промисловості; використовувати інформацію з різних джерел, залучати ЗМІ та співпрацювати з органами влади для компетентного розв'язання проблем довкілля.

У процесі вивчення хімії в школі зміст громадянської освіти може виявлятися у трьох аспектах: навчання про громадянську освіту, навчання для громадянської освіти, навчання через практичний досвід, поєднання теорії з практикою.

Навчання про:

- хімію як природничу науку, яка є частиною духовної і матеріальної культури людства, знання якої дають можливість співпрацювати над реалізацією соціально значущих проектів, що передбачають використання хімічних знань;
- хімічну освіту, що є невідокремним складником загальної культури особистості, яка живе, навчається, працює, творить в умовах використання високих технологій і новітніх матеріалів, змушена протистояти екологічним ризикам, зазнає різнобічних впливів інформації;
- навколишній світ, усвідомлення своєї ролі та призначення, творчої спрямованості, вміння вибирати цільові та значеннєві настанови для своїх дій і вчинків, ухвалювати рішення.

Навчання для розвитку розуміння і особистого ставлення:

- формування громадянської самосвідомості учня, загальної культури, громадянських чеснот, причетності до суспільного життя рідної країни та світу, зокрема на прикладах життя і діяльності видатних хіміків;
- світоглядних орієнтирів, екологічного стилю мислення і поведінки, творчих здібностей;
- дослідницьких і життєзабезпечувальних навичок;
- здатності до саморозвитку і самонавчання в умовах глобальних змін і викликів.

Навчання через:

- брати участь в обговоренні питань хімічного змісту, чітко, зрозуміло й образно висловлювати свою думку;
- складати усне і письмове повідомлення на хімічну тему, виголошувати його;
- критично ставитись до повідомлень у медійному просторі;
- можливості вирішувати в повсякденному житті реальні проблеми – від побутових до виробничих і соціальних;
- популяризувати хімічні знання та виявляти зацікавленість у демократичному облаштуванні оточення й екологічному облаштуванні довкілля;
- дотримання загальноновизнаних моральних принципів і цінностей.

Приклади вправ

Клас	Тема	Очікуваний результат	Складові громадянської компетентності, які можна розвивати за допомогою запропонованої вправи
7	Проблема забруднення повітря та способи розв'язування її (навчальний проект)	<ul style="list-style-type: none"> знає про громадянське суспільство; уміє свідомо обирати способи дії та поведінки і діяти відповідно; усвідомлює згубні наслідки зневаги до природи. 	<ul style="list-style-type: none"> громадянська свідомість; відповідальне ставлення до малої батьківщини; повага до людської гідності; доброзичливість і позитивне ставлення; відповідальність за власні вчинки і поведінку.

Вправа «Який чудовий цей світ»,

7 клас

Час: 15 хв.

Використані матеріали

Посібник з навчання дітей правам людини «Компасіто», с. 106–108.

«Навчаємо демократії». – Т. І: Базові матеріали з питань освіти для демократичного громадянства та прав людини для вчителів (інструмент №10 – «Організація виставок», с. 152–153).

Мета

Пояснити дітям згубні наслідки зневаги до природи, спонукати їх до дій у своїй громаді щодо поліпшення стану навколишнього середовища в своїй місцевості.

Інструкція

Перед початком роботи над проектом, запропонуйте дітям випереджувальне домашнє завдання – зробити два малюнки на таку тематику: яке довкілля вони хотіли б мати? яке довкілля НЕ хотіли б мати?

Можливо, як варіант, учням запропонувати зробити фотоколаж на цю тему, об'єднавшись в групи (групова робота)

Аналіз і обговорення:

Проаналізуйте роботи учнів через такі питання:

- чи легко було думати про два різні види навколишнього середовища?
- якби на картинках, які ви намалювали, жили люди, як вони себе почували б?
- який малюнок відповідає нашому реальному навколишньому середовищу?
- що ми можемо зробити, щоб поліпшити стан довкілля для дітей, батьків, дідусів та бабусь нашої місцевості?

Рекомендації для роботи над подальшим впровадженням проекту з хімії

- Пройдіться по своєму району і обговоріть з дітьми своє навколишнє середовище, що їм у ньому подобається або не подобається. Допоможіть дітям подумати, як вони могли б змінити ситуацію на практиці. Розробити детальний план реалізації проекту.
- Щоб дорослі дізналися про ідеї дітей про навколишнє середовище в районі, влаштуйте виставку їхніх малюнків та ідей, запросивши журналістів місцевої газети (запропонуйте дітям зняти відео про виставку, щоб потім розмістити в YouTube, запропонувати вести відеоблог про досягнення в цьому напрямку: висвітлювати свої кроки над реалізацію цього проекту).

Підсумки

Працюючи над створенням проектів, учні залучаються до творчої діяльності, вчать працювати в колективі не лише одне з одним, але і з дорослими (вчителями, батьками), формують життєву компетентність за рахунок впровадження методу проектів, що об'єднує теорію і практику, знання і вміння учнів і можливість їх застосування, конкретну мету і різноманітні шляхи її досягнення. Цей вид діяльності забезпечує умови для розкриття кожного учня.

Клас	Тема	Очікуваний результат	Складові громадянської компетентності, які можна розвивати за допомогою запропонованої вправи
8	Вплив хімічних сполук на довкілля і здоров'я людини	<ul style="list-style-type: none"> • знає і розвиває розуміння суспільного життя, прав і обов'язків; • усвідомлює відчуття власної гідності; • уміє висловлювати та аргументувати власну позицію. 	<ul style="list-style-type: none"> • громадянська свідомість; • навички соціального партнерства (рівності сторін, добровільності прийняття зобов'язань, відповідальності за власні вчинки і поведінку; обов'язковості виконання домовленостей).

Вправа «Наше майбутнє», 8 клас

Час: 20 хв.

Використані матеріали

Посібник з освіти в галузі прав людини за участі молоді «Компас», с. 214–217.
«Навчаємо демократії». – Т. I: Базові матеріали з питань освіти для демократичного громадянства та прав людини для вчителів (інструмент № 12 – «Підготовка презентацій на кодоскопі або у програмі PowerPoint»), с. 156.

Мета

Розвивати розуміння суспільного життя, прав і обов'язків, удосконалювати навички відкрито обговорювати, працювати в команді, формувати бачення, сприяти цікавості та переконанню, що майбутнє знаходиться в руках кожної молоді людини.

Інструкція

- Групова робота (три групи), кожна група презентує свої дослідження, які отримала напередодні:
  - I група – проводить анкетування однолітків, батьків, вчителів із приводу використання застарілих автомобілів; досліджує середній вік жителів нашої місцевості і причини смертності.
  - II група – проаналізує стан рослинності, що росте понад дорогою, обчислити кількість оксиду карбону, який поглинають дерева.
  - III група – порахують середню кількість автомобілів, які проїжджають вулицею протягом дня, обчислять (за таблицею гранично допустимих концентрацій) кількість оксиду карбону, який викидають легкові і вантажні автомобілі та мотоцикли.
  - Зокрема одним із чинників, що негативно впливає на якість повітряного середовища і здоров'я людини вважають автомобільний транспорт, тому учням буде цікаво зробити дослідження і обчислити кількість автомобілів, які проїжджають біля нашого села, будинку, вулиці протягом дня; проаналізувати (за таблицею гранично допустимих концентрацій) кількість оксиду карбону, який викидають легкові і вантажні автомобілі та мотоцикли. Для порівняння такі ж дослідження провести на різних вулицях міста або в різних селах.
  - Проаналізувати стан рослинності в нашій місцевості та тієї, що росте понад дорогою, де рухається транспорт, Важливе значення в екології міст, селищ мають зелені насадження. Вони виконують ряд важливих функцій: збагачують повітря киснем, знижують рівень шуму, очищують повітря від пилу та аерозолів, створюють у людини почуття комфорту, оптимізують газовий склад атмосфери.
  - Опрацювати дослідження учнів, надати розголос цій справі, організувавши громадські збори з даного питання або взявши участь у публічних зборах, ініційованих владою.
  - Винести на розгляд сесії місцевої ради пропозицію про виділення коштів на закупівлю саджанців, висадити дерева для озеленення території громади.
- Обговорення в групах.**
Кожна група дає відповіді на питання:
- що я можу зробити, щоб наш проект був реалізований на відмінно?
  - чим я можу пишатися у своїй громаді?
  - від кого залежить наше майбутнє?
- Рекомендації для роботи над подальшим удосконаленням проекту з хімії**
- Дослідити середній вік жителів нашої місцевості і причини смертності за останні три роки (звернутись в місцеву лікарню).

Підсумки

Внаслідок виконання проекту учні зрозуміють, що існує безліч можливих варіантів майбутнього і завдання молодих людей – побудувати майбутнє, яке відображає їхні ідеали і прагнення.

Клас	Тема	Очікуваний результат	Складові громадянської компетентності, які можна розвивати за допомогою запропонованої вправи
9	Джерела органічного забруднення території громади (мікрорайону).	<ul style="list-style-type: none"> • знає про процеси ухвалення суспільних рішень і форми участі громадян у житті громади та суспільства в цілому; • розуміє відповідальність за ухвалення рішень, • виявляє активну та відповідальну громадянську позицію. 	<ul style="list-style-type: none"> • громадянська свідомість; • вміння аргументувати свою думку; • навички аналітичного мислення, відповідальність за власні вчинки і поведінку.

Вправа «Сходінки участі»,

9 клас

Час: 15 хв.

Використані матеріали

Посібник «Скажи своє слово», с. 104–106.
 Посібник з освіти в галузі прав людини за участі молоді «Компас», с. 205–208.
 «Навчаємо демократії». – Т. I: Базові матеріали з питань освіти для демократичного громадянства та прав людини для вчителів (інструмент №11 – «Підготовка і виголошення промови»), с. 154–155.

Мета

Розвивати лідерські навички, ініціативність, цілеспрямованість, навички роботи в команді, ефективного спілкування та впливу. Почати брати активну участь у житті своєї громади та змінити її на краще.

Передумови проведення

Учитель акцентує увагу учнів на тому, що важливо усвідомлювати, що зміни на краще не відбуваються самі по собі. Якщо кожен громадянин докладе зусиль і зробить особистий внесок у розвиток місцевої громади, то всі разом житимуть у чистому та комфортному місті/селі, де кожен має можливість брати участь в ухваленні рішень і де існують ефективні механізми розв'язання суспільних проблем, захисту прав кожного громадянина та допомоги найбільш уразливим верствам населення.

Інструкція

Об'єднайте учасників у групи по чотири-пять осіб і роздайте роздруковані картки «Сходінки» (перед цим їх розрізати) та чисту таблицю, яка складається з двох колонок.

Сходінка №	Пояснення
_____	_____
_____	_____
_____	_____

Запропонуйте учням упродовж 7 хв. заповнити порожню таблицю, а потім у загальному колі повідомити результати.

Після обговорення вчитель протягом 5 хв. презентує модель Роджера Харта «Участь дітей: від символізму до громадянства» (ЮНІСЕФ, Дослідницький центр Інносенті, Флоренція).

Рекомендації для вчителя: Коли ви представляєте «Сходинок», поясніть, що ця модель зовсім не передбачає, що вищий рівень – це завжди найкраще. У різних ситуаціях і залежно від досвіду людей, наявності часу або рівня зацікавленості, може бути кращим брати участь, наприклад, в якості консультанта або в якості представника. По суті, немає нічого «неправильного» в тому, щоб бути просто проконсультованим (або навіть бути просто проінформованим) в певних ситуаціях. Проте три нижні рівні маніпуляції, прикрас та символізму не можуть розглядатися як «участь», тому що участь і внесок – мінімальні або взагалі відсутні. Дуже важливо це підкреслити під час виконання вправи.

Роздатковий матеріал

Сходинок участі

Сходинка 8: Спільне ухвалення рішення	Проекти чи ідеї пропонуються молодими людьми, яких дорослі запрошують для участі у процесі ухвалення рішення в якості партнерів.
Сходинка 7: Проектом керують молоді люди	Проектами керують молоді люди, можуть запрошуватися дорослі, щоб забезпечити необхідну підтримку, але проект може бути виконаний і без їхнього втручання.
Сходинка 6: Ініціатива проекту виходить від дорослих, рішення приймаються спільно з молодими людьми.	Ініціатива проекту виходить від дорослих, але молоді люди запрошуються у якості рівнозначних партнерів, щоб разом з дорослими ухвалювати рішення й розподіляти обов'язки.
Сходинка 5: З молодими людьми консультуються, їх інформують	Дорослі керують проектами, молоді люди висловлюють поради та пропозиції, а їх інформують про те, як такі пропозиції сприяють ухваленню остаточних рішень і досягненню мети.
Сходинка 4: Проект доручають молодим людям і повідомляють їм про його реалізацію	Проектом керують дорослі, молодих людей запрошують виконати ролі або завдання в межах проекту, і вони є обізнаними про те, який вплив вони насправді мають у проекті.
Сходинка 3: Символічне залучення (токенізм)	Між молодими людьми розподіляють ролі в межах проекту, але вони ніяк не впливають на прийняття рішень. Створюється помилкове враження.
Сходинка 2: Молоді люди як декорація	Молоді люди необхідні для участі у проекті, щоб представити молодь як групу, яка користується меншими правами. Вони не грають жодної вагомості ролі, окрім присутності. Як це буває з декоруванням, молодь висувають на перший план у проекті або в організації, щоб їх могли помітити зовні.
Сходинка 1: Маніпуляція	Молодих людей запрошують узяти участь у проекті, але вони не впливають на ухвалення рішення та на його кінцевий результат. Фактично їхня присутність потрібна для досягнення інших цілей, до прикладу, для перемоги на виборах у місцеві органи влади, для формування позитивної репутації установи.

- Запитайте у дітей перед упровадженням проекту з хімії: як вони вважають, де ми будемо перебувати під час виконання проекту?
- Чи можемо ми вплинути на те, щоб піднятися по сходах?

Пропозиції щодо виконання подальших дій

Складіть план дій разом із групою, щоб дати учням контроль над тим, що вони роблять і чого вони навчаються.

Підсумок

Під час виконання проекту з хімії учні переконуються, що потрібно займати активну та відповідальну громадянську позицію, усвідомлять відчуття власної гідності, розвинути навички співпраці.